

Tiedostavan ajattelun seurauksena tapahtuva taloudellinen vapautuminen



Sosiaalipalveluissa on totuttu tukemaan talousahdinkoon ajautuneita ihmisiä toimeentulotuella, mutta voimauttavat keinot ovat uusia. Sosiaalityön asiakkaiden haastatteluihin perustuva tutkimus osoittaa, että taloudellinen tiedostaminen rakentuu sekä asiakkaan sisäisessä muutosprosessissa, että asiakkaan ja ammattilaisen välisessä luottamuksellisessa, dialogissa. Olennaista on tunnistaa talousvaikeudet moninaisina hyvinvointirajoitteina, kuten puheena, stigmaa tai terveysongelmina.

Abstrakti: <https://doi.org/10.33336/aik.146303>

TALOUSTAIDOT JA VASTUU omasta taloudesta ymmärretään elämänhallintaa tukevaksi kansalaistaidoksi (Juhila 2008, 48–50; Kalmi ym. 2023). Talousosaamista edellytetään, jotta ihminen voi tehdä perusteltuja päätöksiä oman taloutensa eri alueilla ja osallistua taloudelliseen toimintaan. Talousosaamista pidetään hyvinvointia edistävänä osatekijänä (Kalmi ym. 2023). Talouden hallintaa voivat vaikeuttaa muun muassa velkaantuminen, muutokset elämäntilanteessa, riittämättömät tulot tai taloustaitojen puute.

Talousvaikeuksiin on mahdollista saada tukea erilaisten palvelujen avulla, myös sosiaalityöstä. Käsittelemmekin tässä tutkimuksessa sosiaalipalvelujen aikuisille kohdistamaa, talousosaamista vahvistavaa tukea.

Talousvaikeuksiin tarjottava tuki tulee lähelle aikuiskasvatuksessa käytyä keskustelua kriittiseen pedagogiikkaan pohjautuvasta emansipaatiosta (Freire

2005 / 1968). 'Emansipaatiolla' viitataan pyrkimykseen vapautua yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta.¹ Brasilialainen yhteiskuntafilosofi Paolo Freire (1921–97) kehitti emansipaatioajatuksen pohjautuvan kriittisen pedagogian (*Pedagogy of The Oppressed*) vaikuttaakseen sorrettujen yhteiskunnallisten ryhmien oloihin. Freiren teoria oppimisesta yhteiskunnallisen emansipaation välineenä korostaa, että tiedostava oppiminen tarjoaa alistetussa asemassa oleville mahdollisuuksia muuttaa elämänsä tunnistamalla oman subjektiivisuuden merkitys muutosprosessissa. (Esim. Hannula 2001, 66; Tomperi 2001, 62.)

Yhdistämme emansipaation käsitteen asiakassuhteessa toteutuvan, voimaannuttavan tuen avulla saavutettavaan taloudelliseen vapautumiseen. Vapautumisen myötä ihmisen itsenäinen taloudellinen ajattelu herää ja ohjaa talouden hallintaa tukevaan päätöksentekoon.

YHDISTÄMME EMANSIPAATION KÄSITTEEN ASIAKASSUHTEESSA TOTEUTUVAAN TALOUDELLISEEN VAPAUTUMISEEN.

Kriittisen pedagogian tavoin talousaiheisten kysymysten käsittelyyn sosiaalityössä kohdistuva taloussosiaalityö korostaa, että pelkkä informaation jakaminen ei riitä muutokseen. Se tapahtuu vasta, kun ihmisen sisäinen tietoisuus aktivoituu. Oppijan ja opettajan välinen dialogi on muutoksessa keskeinen (Hannula 2001).

Sosiaalityön vaikuttavuutta tutkineen Leena Hyttisen (2005, 83–95) mukaan emme tiedä riittävästi siitä, miten ihmistä pystytään tukemaan vaikeuksissa ja miten vaikuttavia ohjausmenetelmät ovat. Hän on kuitenkin havainnut, että voimaannuttava kohtaaminen tukee alistetussa asemassa olevaa tiedostamaan mahdollisuutensa. Voimaannuttavaan kohtaamiseen tarvitaan pinnallisia tulkintoja syvällisempää tietoa asiakkaan tilanteesta.

Tutkimuksessamme haemme tietoa yksilön rahankäyttytymisen taustalla olevista, taloudellista hyvinvointia estävistä ajattelu- ja toimintatavoista ja niiden muuttumisesta tiedostavan ajattelun avulla. Voimaannuttavan työotteen on todettu vaikuttavan myönteisesti itsenäisen ajattelun vahvistumiseen (Hyttinen 2005, 83–95). Hyödynnämme tutkimuksessamme freireläistä, emansipaatioon tähtäävää pedagogista ajattelua sosiaalityöhön sovelletun, kriittiseen realismiin pohjautuvan analyysimallin avulla (Bhaskar 1978; Houston 2022). Sosiaalitie-teen professori Stan Houstonin (Houston 2022; Bhaskar 1978) asiakastyön tueksi kehittämän muutosmalliteorian (*transformational change*) avulla pyrimme tunnistamaan empirian taustalla vaikuttavia, taloudellista ajattelua koskevia, alistavia rakenteita ja niitä ylläpitäviä mekanismeja.

Toteutamme tutkimuksen laadullisen tutkimuksen keinoin. Käytämme tutkimusaineistona asiakashaastatteluita ja analysoimme vaikeassa taloustilanteessa olevan asiakkaan kokemuksia tuen

vaikuttavuudesta tiedostavan taloudellisen ajattelun heräämiseen ja voimaantumiseen. Asiakaskohtaamisen tarkastelussa kiinnitämme huomiota siihen, miten asiakkaat kuvaavat saamansa tuen edistäneen taloudellisen ajattelun muutosta ja itsenäisyyden vahvistumista. Taustalla jäsenämme emansipaatio-ta tuottavaa transformaatioprosessia. Tutkimuskysymys on, kuinka taloudellisen tiedostamisen transformaatiomalli jäsentää asiakas- ja työntekijäsuhteen välisessä dialogissa tapahtuvaa muutosta.

KRIITTINEN PEDAGOGIA JA KRIITTINEN REALISMI TALOUDELLISTEN ONGELMIEN KÄSITTELYN TUKENA

Talouso Ongelmien käsittelyä on tutkimuksissa totu- tusti lähestytty köyhyyden, marginalisaation ja huo- no-osaisuuden käsitteillä (esim. Forssén ym. 2012). Lähestymistapojen kirjo on 2000-luvulla laajentunut taloussosiaalityöksi nimetyn orientaation saavuttua Suomeen (Viitasalo 2018; 2019). Tutkimuksem- me asettuu samoin taloussosiaalityön kentälle ni- metessään tarkastelun kohteeksi talousvaikeuksiin sosiaalityössä tarjottavan tuen. Lähestymme talous- sosiaalityötä koskevaa aihetta Freiren kriittiseen pe- dagogiaan ja kriittiseen realismiin pohjautuvassa teo- reettisessa viitekehyksessä.

Freiren mukaan pelkkä tiedonvälitys ei riitä, vaan vain tasa-arvoisuuteen perustuva vuorovaikutteinen opetus voi herättää kriittisen, tiedostavan ajattelun, joka on emansipaation edellytys. (esim. Kekkonen 2001, 71; Tomperi 2005; Hannula 2000, 2–3) Kas- vatus ei koskaan ole neutraalia, vaan se suhteutuu aina yhteiskunnan vallan rakenteisiin niitä myötäillen tai vastustaen. Kriittinen pedagogia tarkastelee yh- teiskuntaa sorron ja vähemmistöjen näkökulmasta, vallitsevia käytäntöjä ja poliittisia teorioita haastaen.

Freiren kasvatusteoriaa tutkineen Aino Hannulan (2001, 67–68) mukaan Freiren yhteiskunnallinen ajattelu yhdistyy useisiin filosofisiin suuntauksiin ja ulottuu vallitsevaa ideologiaa vastustavan kriittisen so- siaalityön kentälle. Freireä soveltaen taloudellisen ajat- telun muutokseen tähtäävässä sosiaalityössä hyödyn- netään kriittistä yhteiskunnallista näkökulmaa pyrittä- essä purkamaan ennakoasenteita talousvaikeuksissa

HOUSTONIN MUUTOSMALLI JÄSENTÄÄ ASIAKKAIDEN ELÄMÄNTILANTEESEEN NÄKÖKULMAN, JOKA PERUSTUU HYVINVOINTIVAJEIDEN TARKASTELUUN.

olevia kohtaan ja hakeutumaan hyväksyvään, vastavuoroiseen dialogiin asiakkaan kanssa (ks. Hannula 2000, 39). Näin pyritään lisäämään asiakkaan itsemääräystä ja vahvistamaan tämän taloudellista subjektiutta. Muutoksen ansiosta asiakas tiedostaa voitavansa itse vaikuttaa omaan taloustilanteeseensa sekä kykenee luomaan ajatteluaan sosiaalisiin olosuhteisiinsa sekä tunnistamaan itsensä yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena (ks. Hannula 2000, 166–17; myös Juhila 2008).

Freiren tiedostavan ajattelun prosessia soveltaessamme hyödynnämme Houstonin (2022, 14; 2001) kriittiseen realismiin pohjautuvaa muutosmalliteoriaa (*transformational change*). Kriittinen realismi painottaa kerrostunutta käsitystä todellisuudesta ja teorian välttämättömyyttä sosiaalitieteissä. (Kuusela 2006, 10).

Filosofi Roy Bhaskarin (1978) kolmijako ei-havaittavaan eli todelliseen, aktuaaliseen eli tapahtumiin maailmaan sekä empiiriseen eli kokemusten yhteyteen liittyy toisiinsa maailman ja toimijan. Pelkkään empiriaan, kokemuksellisuuteen, pohjautuvat tulkinnot värittävät helposti asenteiden, stereotyyppien ja ideologioiden vaikutuksilla. Ne jäävät kapea-alaisiksi ja jättävät todelliset juurisyyt löytymättä. Kun ymmärretään todellisuuden kerroksisuutta, sosiaalityötä voidaan (Houston 2022) suunnata tukemaan asiakasta itsemääräyksen ja tietoisuuden lisääntymiseen omasta tilanteestaan sekä vapautumaan sosiaalisten paineiden kuormittavasta otteesta. Sama ajattelu soveltuu talousvaikeuksien käsittelyyn: tällöin asiakkaan tilanteesta vain osittaista tietoa tarjoavan, empiirisen havainnoinnin tuottamia tulkintoja on mahdollista täydentää syvällisemmällä todellisuuden analyysillä.

Muutosmalliteoria korostaa empiriaan kytkeytyviä

havaintoja ja tulkintoja. Lisäksi se painottaa taustalla vaikuttavien syiden ja ongelmia ylläpitävien syy–seuraus-suhteiden eli kausaliteettien selvittämistä (Houston 2001; 2022). Syy–seuraus-suhteiden tarkasteluun yhdistyy dialektisen kriittisen realismin idean mukaisesti (Houston 2022) yhteiskunnallisen alistaisuuden paljastaminen samansuuntaisesti kuin kriittisen pedagogiikan (Freire 2005; Hannula 2021; Tomperi 2021) pyrkimyksissä. Ajattelumalleja yhdistää subjektiivisuuden, dialogin ja tiedostavan ajattelun merkitys muutosprosessissa. Samaa mallia voi hyödyntää talousvaikeuksissa olevien ihmisten talouskäyttäytymisen muutokseen eli transformaatioon tähtäävässä työskentelyssä.

Houstonin (2022) muutosmalli (**taulukko 1**) jäsentää asiakkaiden elämäntilanteeseen näkökulman, joka perustuu tarkasteluun jonkin hyvän puuttumisesta, hyvinvointia rajoittavasta hyvinvointivajeesta (*absence*). Empiirisesti todennetun ongelman lisäksi keskeisiä ovat elämäntilanteen kuvauksista tulkittavissa olevat vihjeet hyvinvoinnin puutteista. Niiden perusteella voidaan tunkeutua yhä syvemmälle tarkastelemaan puutteen kokemukseen johtaneita syitä ja avata puutetta ylläpitäviä mekanismeja. Ihmisen kokemukset puutteesta ovat suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin, joten on tärkeä tuntea kokemukseen johtaneet yksilölliset, kontekstuaaliset ilmiöt ja rakenteet (Houston & Swords 2022; myös Hannula 2000).

Ihminen vertaa kokemustaan taloudellisesta asemastaan yhteiskunnassa yleisesti tunnistettuihin ja sisäistettyihin normeihin, kuten uusliberalistiseen käsitykseen kansalaisvelvollisuuksista. Sosiaalityöskäkin saatetaan tukea sortavia ja alistavia ajattelutapoja, mikäli työntekijä ei kykene tarkastelemaan kriittisesti ympäröivää yhteiskuntaa ja sen normeja (Juhila 2008; Houston & Swords 2022, 9–10, 14). Tietoisuuden vahvistumista voi tarkastella oppijan ja opettajan välisenä muutosprosessina: tiivis vuorovaikutussuhde mahdollistaa oppimisen, johon oppija ei pystyisi ilman tukea.

Kasvatustieteilijä Rob Wassin (2015; myös Hong & del Busto 2018) mukaan oppiminen edellyttää tiivistä yhteistyötä, oppimisprosessin aikana tapahtuvaa rohkaisevan palautteen ja apuvälineiden

Taulukko 1. Taloudellisen tiedostamisen transformaatioprosessin vaiheet². (Houston 2022. Suom. K. Niukko).

Stan Houstonin (2022) transformaatioprosessin vaiheet	Taloudellisen tiedostamisen transformaatioprosessi
Vaihe 1: Kohtaamishetkellä vallitsevien realiteettien ymmärtäminen	Vaihe 1: Asiakkaan kohtaaminen ja taloudellisen hyvinvointivajeen tunnistaminen
Vaihe 2: Puutteen havaitseminen	
Vaihe 3: Puutteen yhdistäminen tapaan, jolla se ilmenee kohtaamishetkellä (emergenssi)	Vaihe 2: Tiedostaminen. Keinot asiakkaan tiedostavan ajattelun tukemiseen taloudellisen hyvinvointivajeen ilmenemistapoja määrittelemällä
Vaihe 4: Puutteen poistaminen	
Vaihe 5: Puutetta aiheuttavien kausaalisten tekijöiden ymmärtäminen	Vaihe 3: Emansipaatio. Taloudellista hyvinvointivajetta ylläpitävien kausaalisten mekanismien ymmärtäminen ja purkaminen
Vaihe 6: Kokonaisvaltaisen muutoksen toteuttaminen puutteen poistamiseksi	

käyttöä sekä selkeää tehtävien määrittelyä, joiden avulla voidaan tukea tehtävien saattamista loppuun. Psykologian tutkijat Cynthia Kimbal ja Stephanie Turner (2018, 291, 298–299) pitävät tärkeimpänä voimaannuttavassa vuorovaikutuksessa tapahtuvan, oppijan identiteettiä muokkaavan, reflektiivisen ajattelun käynnistymistä. Sen myötä oppimisprosessin merkitykset sisäistyvät, ja omaksuttu asia muuttuu osaksi oppijan ajattelua. Sisäistetty oppiminen edellyttää empaattista, vastavuoroista kohtaamista sekä hyväksyvää, turvalliseksi koettua ympäristöä. (Wass 2015, 11–12, 8–9; myös Stiles ym. 2016, 272.) Se voidaan yhdistää Freiren ajatukseen dialogisen oppimisen aikaansaaman tiedostavan ajattelun heräämisestä. Oppilaan ja opettajan välinen keskusteleva yhteistyö tukee oppijan itseymmärryksen ja yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistumista. (Hannula 2001, 65; Hannula 2000, 43).

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Selvitämme sosiaalityön asiakkaita haastatteleamalla ja kriittiseen realismiin perustuvalla analyysillä, kuinka taloudellisen tiedostamisen transformaatiomalli jäsentää asiakas- ja työntekijäsuhteen välisessä dialogissa tapahtuvaa muutosta. Kuvaamme tiedostamisen heräämisen monitasoisen prosessin (**kuvio 1**).

Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tarkastellessamme sosiaalityön asiakkaiden kokemuksia taloudellisen tuen myönteisestä vaikutuksesta taloudelliseen voimaantumiseen kysymme, millainen tuki edistää taloudellisen tiedostamisen heräämistä asiakassuhteessa. Kiinnostuksen kohdetamme, erityisesti talousvaikeuksien tunnistamista ja tuen tarjoamista koskevia tekijöitä, tarkastelemme Houstonin (2022) muutosmallin pohjalta.

Keräsimme tutkimusaineiston tutkimushankkeessa, jossa tarkastellaan aikuissosiaalityön menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta. Kunnissa – nykyisillä hyvinvointialueilla – toimivat kehittäjäsosiaalityöntekijät valikoivat haastatteluun tulevat asiakkaat vapaaehtoisuuden perusteella. Samalla turvattiin informanttien anonymiteettiä. Aineistonäytteissä ei tuoda esiin informanteja yksilöiviä tietoja. Kehittäjäsosiaalityöntekijät toimivat hankkeessa, jossa kehitettiin voimavara- ja tuki- ja vaikuttavaa asiakastyötä yhdessä aikuissosiaalityön työntekijöiden, asiakkaiden ja kumppaneiden kanssa.

Yksilöhaastatteluiden haastatteluaineisto kerättiin vuosina 2021–22. Haastatteluihin osallistui yhdeksän naista ja kolme miestä, ja kaikilta pyydyttiin kirjallinen suostumus. Haastattelut kestivät 30–60 minuuttia. Seitsemän niistä toteutettiin kasvokkain sosiaalitoimiston tiloissa, yksi asiakkaan kotona ja

INFORMANTTIEN PYRKIMYKSET KOHTAAMISEEN KÄYNNISTYIVÄT USEIN EPÄTIETOISUUTENA TALOUDELLISEN TUEN PALVELUISTA JA OIKEUKSISTA NIIHIN.

neljä teams-yhteydellä. Haastateltujen ikäjakauma oli 23–61 vuotta, ja heidän koulutustasonsa vaihteli. Jotkut olivat osa-aikatyössä, toiset opiskelemassa, työttömänä, kuntoutustuella tai työkyvyttömyyseläkkeellä.

Kutsumme haastateltuja 'informanteiksi'. Nimesimme haastattelut numeroiden A1–A12.

Aikuissosiaalityön piiriin haastateltavat olivat hakeutuneet talousvaikeuksien vuoksi ensimmäistä kertaa tai toistuvasti, tai taustalla oli pidempiaikainen asiakkuus. Joillakin oli kokemusta lastensuojelusta ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta.

Keräsimme tutkimusaineiston temaattisten haastatteluiden (ks. Braun & Clarke 2006) avulla, kriittisen realismin idean ohjaamana. Haastattelukysymykset käsitelivät pääsyä sosiaalityön palveluihin, informanttien taloudellista tilannetta, tilanteeseen saatua tukea ja kokemuksia tuen vaikuttavuudesta. Teemoitettu kysymysrunko toimi keskustelun viitekehysenä samalla kun tutkimushaastatteluissa painotettiin vapaata kerrontaa sosiaalityön palvelukokemuksista.

Analyysimenetelmä

Analyysimenetelmänä toimii teoriaohjaava sisällön-analyysi, jossa tehtiin temaattista jäsentelyä (Braun & Clarke 2006). Litteroitua haastatteluaineistoa analysoitiin kiinnittämällä huomio kuvauksiin tuen vaikutuksista taloudellisen ajattelun myönteiseen muutokseen. Analyysi toteutettiin jäsentämällä freireläistä tietoiseksi tulemisen prosessia Houstonin muutosmalliteorian avulla (**taulukko 1**; Houston 2022, 1–15). Tutkimusta varten kehitetyn analyysikehikon avulla pyrittiin tunnistamaan informanttien

kerronnasta elementtejä, jotka kuvaavat asiakkaan muutosprosessia. Tarkastelun kohteena olivat asiakassuhteen dialogisuutta, asiakkaan taloudellista tiedostamista ja subjektiutta koskevat aineisto-otteet.

Houston (2022, 13–14; myös Kimball & Turner 2018, 299; Wass 2015) korostaa, että kriittinen realismi ohjaa syvemmälle luotaavaan työskentelytoteeseen, mikä tukee emansipaatioprosessin käynnistymistä. Analyysiluvussa transformaatioprosessi muokattiin kolmeksi vaiheeksi mukailien kriittisen realismin todellisuustasoja.

TALOUDELLISEN TIEDOSTAMISEN TRANSFORMAATIOPROSESSI

Taloudellisen tiedostamisen vaiheet muodostavat kolmivaiheisen prosessin, jossa selvitetään, miten freireläiseen ajatteluun perustuva muutosmalli avaa informanttien kuvauksia tuen avulla tapahtuneesta taloudellisen ajattelun muutoksesta.

Taloudellisen hyvinvointivajeen tunnistaminen

Transformaatioprosessin ensimmäisessä vaiheessa pyrittiin havainnoimaan hyvinvointia koskevia puutteita. Se on Houstonin (2022, 10) mukaan muiden vaiheiden onnistumisen edellytys. Havainnoinnin tulee perustua asiakkaan dialogiseen kohtaamiseen ja laajaan ymmärrykseen tämän elämäntilanteesta. Freirella (Hannula 2000, 3; Hannula 2001,66) dialogi perustuu vastavuoroiseen keskusteluun, jossa ihmisen voi kohdata ilman vallan ja kontrollin elementtejä. Informanttien pyrkimykset kohtaamiseen käynnistyivät usein epätietoisuutena taloudellisen tuen palveluista ja oikeuksista niihin:

”Jos ei mulla ois ollut tavallaan niitä tuttuja ihmisiä, keneen ottaa yhteyttä, niin en tiedä miten tämä ois siinä tapauksessa mennyt.” (A5).

Jotkut informantit kuvasivat taloudellisen tuen palveluihin pääsyä siiloutuneeksi ja vaikeaksi, sillä jotkut työntekijät eivät lainkaan havainnoineet talousvaikeuksien olemassaoloa, eivätkä tunnistaneet niiden vaikutusta asiakkaan ongelmiin tai katsoivat, että työskentely talousvaikeuksien parissa ei kuulunut omiin tehtäviin:

HAASTATELTAVAT ETSIVÄT TUKEA, VAIKKA KOKIVAT VOIMAKASTA SOSIAALISTA HÄPEÄÄ TALOUSTILANTEESTAAN.

”Alku oli vähän semmosta pompottelua joka suuntaan, että kukaan ei ehkä oikein ottanu koppia siitä varsinaisesti, jokaisella oli ehkä ne omat alueensa.” (A1).

Työntekijät voivat olla haluttomia työskentelemään talousasioiden parissa, elleivät he luota omaan osaamiseensa tai pitävät talousasioita merkityksettöminä kokiessaan, että asiakkaalla on paljon tärkeämpiäkin huolia (Tlapek ym. 2022, 70). Näin asiakkaan esiin tuomat talousongelmat saatetaan kokonaan sivuuttaa, eikä hänen kanssaan synny muutosprosessia edistävää, hänen tarpeisiinsa vastaavaa ja työskenteilyn onnistumiseksi välttämätöntä dialogia.

Houston (2022, 10–11; ks. myös Hannula 2000, 44–45) sanoo, että asiakkaan tilanteen ymmärtäminen edellyttää työntekijöiltä tietoa asiakasta ympäröivästä sosiaalisesta systeemistä sekä elämäntilanteiden, yhteiskunnallisen aseman ja kulttuurin vaikutuksista elämään. Sosiaalityön tutkijat Edward Scanlon ja Cynthia K. Sanders (2017, 3; myös Sherraden & Huang 2019; Viitasalo 2018; Sherraden 2010) kuvaavat yksilön ja rakenteen dialektista suhdetta keskeiseksi taloussosiaalityön lähestymistavaksi, jonka avulla yhteiskunnallinen näkökulma voidaan yhdistää yksilön talouskäyttäytymisen ymmärtämiseen. Vasta huolellisen havainnoinnin avulla voidaan tunnistaa asiakkaan hyvinvoinnin puutteet (Houston, 2022, 9–11; ks. myös Tlapek ym. 2022, 5; Houston 2001.)

Aineistossamme yhteiskunnallinen konteksti esiintyi kuvauksina huono-osaisuudesta, ylisukupolisuusluisuudesta, lastensuojelukokemuksista, avioerosta, työttömyydestä ja sairauksista. Ne voi tulkita oloista johtuviksi tekijöiksi, jotka osaltaan selittävät yksilön talouden hallinnan haasteita.

Aineistossamme painottuivat informanttien kuvaukset pyrkimyksistä tiedostaa tilannettaan ja siten osoittaa aktiivisuutta muutokseen. He etsivät tukea, vaikka kokivat voimakasta sosiaalista häpeää tilanteestaan:

”Se, että sä olet aikuinen [--] äiti ja et kykene hoitamaan omia asioita niin siitä se syällisyys ja häpeä oli tosi kova. [--] jos sä tiput sellaiseen kuoppaan, että et itse pysty enää hoitamaan niitä asioita.” (A5)

Informanttien kertomuksiin talousvaikeuksista yhdistyi toivottomuutta (A12, A1), kielteisiä tunteita ja vaikeuksia hakeutua palveluissa auttamistyön piiriin. Nämä tekijät heikentävät tutkimusten (esim. Viitasalo 2021, 226) mukaan asiakkaan edellytyksiä päästä avun piiriin.

Tiedostavan ajattelun tukeminen asiakastyössä

Asiakkaan omien pyrkimysten ja motivaation selvittäminen on tärkeää, jotta talousvaikeudet voidaan sosiaalityössä tunnistaa hyvinvointivajeena. Tarkoitus on selvittää Houstonia (2022, 11–12) mukaillen, miten jonkin hyvän puuttuminen eli hyvinvointia heikentävä asia, hyvinvointivaje, ilmenee asiakkaan elämässä ja miten siihen tulisi tarttua. Talousvaikeuksissa olevan avunhakijan tukemiseen sosiaalityön keinoin kuuluu sekä ulkoisia eli organisaatiolähtöisiä että asiakkaan toimintakykyä koskevia tekijöitä. Talousvaikeuksien erilaisten ilmenemistapojen (*emergence*) ymmärtäminen ja tulkinta vaikuttavat siihen, miten asiakas ohjautuu.

Aineistomme sisältää myös kokemuksia talousongelman onnistuneesta määrittelystä sosiaalihuollossa:

”Kun se tilanne selvis, että miten vakava se loppujen lopuksi onkin [--] tuntu ehkä siltä, että niistä asioista on oikealla taholla se tieto, ja [--] että sitä lähetään viemään eteenpäin [--] tuntu, että ne kaikki asiat otettiin siihen samaan, ja alettiin selvittämään.” (A1)

Yllä informantti kertoo työntekijän suhtautuneen hänen asiaansa vakavasti ja ottaneen raha-asiat käsiteltäväksi kokonaisuutena. Houstonin mukaan ihminen tuo hyvinvointivajetta ilmaistessaan samalla

AINEISTOSSAMME PAINOTTUIVAT KUVAUKSET SIITÄ, KUINKA KRIISIT OLIVAT PAKOTTANEET POHTIMAAN OMAA TILANNETTA JA ETSIMÄÄN TUKEA VASTOINKÄYMISSISTÄ HUOLIMATTA.

esiin keinot vajeen poistamiseen. Informantin kuvausta siitä, ettei ”itse pysty enää hoitamaan niitä [raha-] asioita” (A1), voisi siten tulkita samanaikaisesti informantin ilmaisuksi hyvinvointivajeesta ja pyynnöksi saada tukea vaikeuksiinsa.

Rahanpuutteen ja sen aiheuttamien käytännön vaikeuksien ohella talousvaikeudet voivat ilmetä muun muassa riippuvuuksina sekä elämänhallinnan ja mielenterveyden ongelmina, joita sosiaalihuollosa saatetaan hoitaa irrallaan juurisystistä:

”Mielenterveyspuolelta [--] niitä raha [--] sitä ei ehkä otettu niin vakavana, kun ois toivonu. Sitä ei lähetty ehkä sillä lailla alkuun kartottamaan.” (A1)

Mielenterveyden ja fyysisten sairauksien keskinäisen yhteyden ja suhteen talousvaikeuksiin toi esiin informantti, joka kertoi saaneensa ”tauteja lisää [--] stressin takia” taisteltuaan ”kymmenen vuotta [--] kelan kanssa” (A2). Houstonin (2022, 11) mukaan kriisit myös tarjoavat mahdollisuuden kehitykseen, kun niiden aiheuttamat paineet pakottavat etsimään ratkaisua tilanteeseen. Aineistossamme painottuivat kuvaukset siitä, kuinka kriisit olivat pakottaneet pohdittamaan omaa tilannetta ja etsimään tukea vastoinikäymisistä huolimatta.

Olennaista taloudelliseen muutokseen tähtäävässä sosiaalityössä on ymmärrys siitä, että pelkän talouskasvatuksen ja raha-asioista puhumisen sijaan vasta dialogisessa suhteessa heräävä asiakkaan oma tiedostava ajattelu johtaa muutokseen, joka

vapauttaa ihmisen subjektiivisuuden (Houston 2022; Hannula 2000, 118.) Opettajan ja oppijan välisessä vuorovaikutuksessa voidaan samanaikaisesti purkaa valtaryhmän ja erityisryhmien välisiä rooleja. Näin oppija kykenee yksilöitymään ja sijoittamaan itsensä sosiaalisiin rakenteisiin. (Hannula 2000, 120–121; Hannula 2001.)

Vaikeuksissa ollessaan ihminen pystyy omaksumaan ammattilaiselta saamia ohjeita usein vasta saatuaan käytännön tukea uuden tiedon käyttöönottamiseen omassa arjessaan (Trygget 2012, 254–255). Muutokseen ohjaavan tuen tulee kannustaa aktiivisuuteen sekä olla oikea-aikaista ja asiakkaan elämäntilanteen aiheuttamat mahdolliset esteet ja vaikeudet huomioonottavaa (Tlapek ym. 2022, 6–9). Wass (2018) sekä Kimball ja Turner (2018) korostavat konkreettisen tuen ja tehtävien tarkan määrittelyn merkitystä muutosprosessissa. Eräs informantti kuvasi saamaansa tukea seuraavasti:

”Nää tukihenkilöt [--] siis käytti kirjaimellisesti tuolla kaupassa ja [--] heidän kauttansa siis oon oppinut kaikki laskut ja kaikki maksaa ihan kädestä pitäen.” (A8)

Vuorovaikutus on muutostyöskentelyssä tekniikoita ja menetelmiä merkityksellisempi elementti (Kimball & Turner 2018; Wass 2015; Trygget 2012). Sosiaalityön tutkija Sven Trygget (2012, 2–4) korostaa haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan toimintapainotteisen, ratkaisukeskeisen ja kannustavan ohjauksen merkitystä. Muutoksen toteutumisessa toimintaympäristölläkin on merkitystä: joustava, empaattinen ja salliva ympäristö vapauttaa toimintaa ja purkaa stressiä (Kimball & Turner 2018; Wass 2014, 8–9). Sosiaalityössä tämä voi onnistua murtamalla mielikuva sosiaalityötoimistosta roolijakoisiin perustuvan vallankäytön ympäristönä.

”Että siitä ei tuu sellaista sosiaalityötoimiston tunnetta. Kaikkia kuunnellaan ja tuetaan. Ei eriarvosteta ihmisiä.” (A1)

Luottamus on tärkeä osa vuorovaikutusta. Sen syntyminen työntekijän ja asiakkaan välille vaikuttaa asiakkaan kykyyn käsitellä uutta tietoa vaikeassa

taloustilanteessa. Luottamuksen syntyyn vaikuttavat työntekijöiden taloustaidot ja ammatillinen omanarvontunto sekä kiireettömyyden tuntu ja työn toimiva priorisointi (Tlapek ym. 2022.) Työntekijän ja asiakkaan välistä luottamuksellista suhdetta kuvaa seuraava aineistolainaus:

”Suuri on, se luottamus rakentunut, mikä kyllä mun mielestä kertoo myös sen työntekijän roolista. Jos ei se työntekijä jotenkin pystyisi vastaamaan sen asiakkaan tarpeisiin niin eihän sitä jotenkin pystyisi, sitä luottamusta syntymään. Enemmän ne oli varmaan solmussa mun päässä kuin mitä ne todellisuudessa oli ja pääsin tähän [sosiaalityöntekijälle] sitten, ja hän sai jo ekalla kerralla valettua muhun sellaista uskoa, että nämä on papereita vain ja vain raha-asioita” (A5).

Asiakkaan tiedostavan taloudellisen ajattelun käynnistyminen on keskeinen osa hyvinvointivajeen poistamiseen kuuluvaa transformaatioprosessia, joka synnyttää parhaimmillaan itsenäisiä oivalluksia:

”Pitää ratkasta se ongelma, mistä se velkaantumisen johtuu, ja mistä se on lähteny, niin ne kannattaa ehkä käyä jonkun kanssa lävitte, ja sitten hakea niitä keinoja niihin, että se velkaantuminen saahan katkeamaan.” (A1)

Pyrittäessä asiakkaan taloudellisen tiedostamisen ja sen myötä aktiivisuuden heräämiseen on tärkeää tunnistaa taloudellista hyvinvointivajetta ylläpitävät mekanismit ja purkaa ne. (Viitasalo 2021, 228–229).

Taloudellisen emansipaation tukeminen

Myönteisen muutoksen käynnistymiseksi on oleellista tunnistaa hyvinvointivajetta ylläpitävät mekanismit (Houston 2022, 1–5, 10–11,13; Houston 2001; myös Scanlon & Sanders 2017). Ymmärrys talousvaikeuksien monitasoisista kontekstuaalisista ja yhteiskunnallisista kytkennöistä auttaa työntekijää tunnistamaan asiakkaan elämäntilanteita ja ohjaamaan tätä muutostyöskentelyssä kohti taloustaitojen, tiedon ja oman itseymmärryksen lisääntymistä. (Houston 2022; Tlapek ym. 2022, 70; Viitasalo 2021, 230; Trygget 2012, 4.)

Taloudellista hyvinvointivajetta ylläpitäviä mekanismeja kuvatessaan informantit kertoivat tullessaan kohdatuiksi ja saaneensa konkreettista tukea talousvaikeuksiinsa. He kuvasivat tuen edistäneen taloustaitojen, vastuullisuuden ja itsenäisyyden vahvistumista. Onnistuneeksi koettua yhteistä toimintaa he kuvasivat käytännön tuen ohella rinnalla kulkemiseksi, henkiseksi tukemiseksi, kannustavaksi läsnäoloksi ja tavoitettavissa olemiseksi, jonka turvin elämä menee ”[h]elpompaan suuntaan. Tietää, että joku on ottanu kopin tavallaan niistä, ja niitä asioita käyään yhdessä läpi” (A 1). Asiakkaat kokivat tärkeiksi erityisesti vastavuoroisuuden ja tuen riittävän jatkuvuuden:

”Ku yritetään saada nyt pikkuhiljaa siihen tilanteeseen, että mä en tarvitsisi enää sosiaalityötä. Mut sit mä sanoin myös, et mä pelkään siis ihan sitä, että mitenkä käy niin sieltä tuli lupaus, että ei mua nyt ihan heti potkita kuitenkaan ulos sieltä, että katotaan oikeasti sitten loppuun asti kuntoon, et asiat hoituu.” (A11)

Omien vaikutusmahdollisuuksiensa tiedostaminen voidaan lopulta kuvata koko elämäntilanteeseen vaikuttavana asiana: ”[o]n saanu elämäni kuntoon sitä kautta, ja pärjään nykyään ihan omillani ja kaikki on hyvin” (A 8). Tiedostava ajattelu yhdistyy aineistossamme kerrontaan luottamuksen ja vastuullisuuden lisääntymisestä:

”Koko ajan pikkuhiljaa lisätään sitä mun omaa vastuuta siinä asiassa, mutta kuitenkin mulla on se tuki vierellä koko ajan. Mun ei tarvi selvitä niistä yksin nyt just.” (A5).

”Pitää oikeasti hoitaa velvollisuudet ja tehdä asiat niinku pitää [--] aloin oikeasti miettimään, et mikä mun prioriteetit tällä hetkellä on. Et käytätkö sen summan johonkin juomiseen tai herkutteleluun vai siihen, että mä saan pitää mun kämpän.” (A11).

Transformaatioprosessin kolmanteen, tiedostamisen vaiheeseen, analysoimme informanttien kuvauksia omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa konkreettisesti elämänsä muuttamiseen talouskäytätymistään muuttamalla. He kertovat itsenäisen

INFORMANTIT KUVASIVAT DIALOGISSA SYNTYNEITÄ AJATTELUTAPOJEN MUUTOKSIA PARHAIMMILLAAN TALOUDELLISEEN VAPAUTUMISEEN KYTKEYTYVIKSI OIVALLUKSIKSI.

ajattelunsa heräämisestä ja hyvinvointiaan edistävien mekanismien tunnistamisesta (esim. Houston 2022, 1, 2, 5, 13).

Informantit pohtivat rahankäyttötottumustensa vaikutusta velvoitteiden toteuttamiseen, vastuunkantoon ja arjen hallintaan. He osoittivat talouden hallintaa ohjaavan tuen avulla alkaneensa tiedostaa talouskäyttäytymistään ja tunnistaa mahdollisuuksiinsa vaikuttaa rahatilanteeseensa ja sen myötä vähentää haitallisia käyttäytymismalleja (Kimbal & Turner 2018; Wass 2015; Hannula 2000). Dialogissa työntekijän kanssa syntyneitä ajattelutapojen muutoksia informantit kuvasivat parhaimmillaan taloudelliseen vapautumiseen kytkeytyviksi oivalluksiksi.

POHDINTA

Tutkimuksessa sovellettiin Stan Houstonin (2022) transformaatiomallia ja sovitettiin sitä taloudellisen tiedostamisen prosessin analyysiin. Analyysissä hyödynnettiin freireläistä kriittistä pedagogiaa, jolla pyrittiin lisäämään ymmärrystä taloudellisen ajattelun muutoksesta ja sen vaikutuksesta talouskäyttäytymiseen.

Sosiaalihuollon puoleen kääntymisen syiksi informantit esittivät ulosottovelat, pienituloisuuden, työttömyyden aiheuttamat taloudelliset seuraukset sekä elämänhallintaa ja talousosaamista koskevat puutteet ja pelot. Tuen vaikutuksina informantit kuvasivat luottamuksen, omatoimisuuden ja itsenäisyyden lisääntymisen.

Talousvaikeuksiin apua hakevan oma muutoshalu ja oikea-aikainen tieto palveluista näyttäytyi

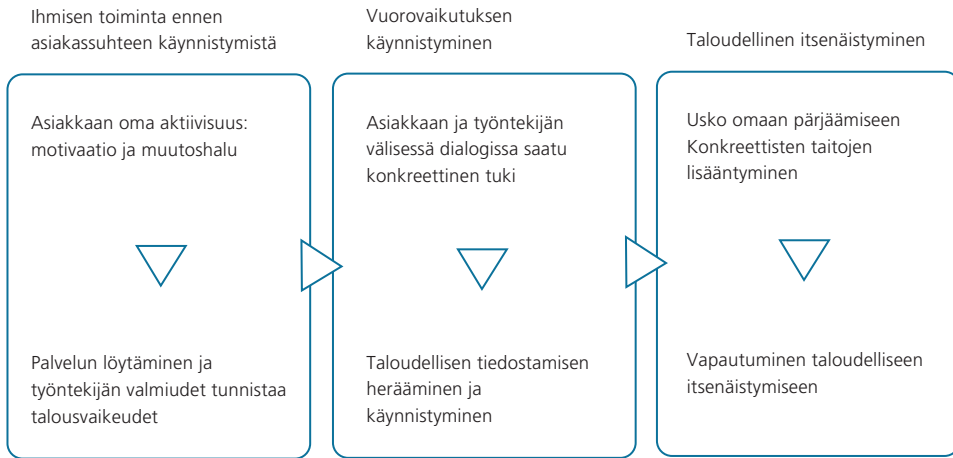
tärkeänä muutosprosessissa. Oleellisia ovat myös sosiaalityön ammattilaisten talousosaaminen, ymmärrys talousvaikeuksien vaikutuksista elämään sekä ymmärrys ja kyky paneutua vuorovaikutukselliseen asiakassuhteeseen talousvaikeuksissa olevan asiakkaan kanssa.

Talousosaamista sosiaalityössä käsittelevässä tutkimuksessa on todettu, että sosiaalialan ammattilaisten omaan tietotaitoon ja osaamiseen tarvitaan lisäpanostusta taloudellisen hyvinvoinnin tukemiseksi (Viitasalo ym. 2023; Tlapek ym. 2022). Vuorovaikutussuhde on keino tunnistaa asiakkaan talousvaikeudet kokonaisvaltaisesti elämään vaikuttavina hyvinvointivajeina, jotka ilmenevät eri tavoin, kuten puheena, stigmaa ja terveysongelmina. Näiden käsittely on monitasoinen prosessi, joka lävistää sosiaalityön toimintaa sektorirajoista riippumatta (Viitasalo 2019).

Emansipaatiolla tarkoitetaan asiakkaan kokonaisvaltaista, sisäistä muutosprosessia. Ennen kuin voimavarat ja oma toimijuus on mahdollista tunnistaa, asiakkaan ja työntekijän välille tarvitaan erityistä luottamusta ja käytännön tukea (Scanlon & Sanders 2017). Tutkimusaineiston valossa transformaatioprosessille on olennaista asiakkaan oman muutoshalun ja siihen vastaavan tuen yhteisvaikutuksesta kumpuavan sisäisen muutosprosessin käynnistymisen. Sisäisen muutosprosessin keskeisiksi elementteiksi osoittautuivat kohtaamisen ja sen myötä hyväksytyksi tulemisen kokemukset, jotka herättävät luottamuksen tunnetta ja uskallusta. Ammatilliselta tämä edellyttää erityistä ymmärrystä kohtaamisesta ja talousvaikeuksien tuntemusta sekä tietoa siitä, kuinka tukea asiakasta yksilöllisesti ja optimaalisesti tarjolla olevilla palveluilla (Viitasalo ym. 2023).

Freireläisen ajattelun näkökulmasta asiakkaan käsitys omasta yhteiskunnallisesta asemastaan muuttuu, kun kansalaisvelvollisuudeksi koettu talousosaaminen lisääntyy, ja käsitys itsestä yhteiskunnallisena toimijana vahvistuu. Omien voimavarojen tiedostaminen lisää kykyä vuorovaikutukseen, mikä taas lisää itseluottamusta ja hälventää kielteisiä tunteita, kuten häpeää ja pelkoa omasta selviytymisestä. Tämä voi johtaa sisäiseen muutosprosessiin, jossa konkreettiset taidot ja osaaminen lisääntyvät (**kuvio 1**).

Kuvio 1. Taloudellinen emansipaatio. Vapautuminen taloudelliseen itsenäisyyteen.



Transformaatioprosessin ja sosiaalipalveluissa saadun talousosaamisen tuen yhdistävä tarkastelumme muodostaa täydentävän sisäntulokulman talousosaamisen tarkasteluihin. Tarkastelut painottavat tyypillisesti käsityksiä talouden peruskäsitteistä, taloudelliseen päätöksentekoon yhdistyvistä toimintaedellytyksistä sekä taloudellisesta kyvykkyydestä ja laajemmin taloudellisen käyttäytymisen välityksellä rakentuvasta taloudellisesta hyvinvoinnista (Kalmi ym. 2023; Ranta ym. 2018).

Taloustaitoja ja -osaamista edistävästä mekanismeista motivaatio on keskeinen muuttuja, joka sallii taitojen kehittymistä (Silinskas & Kikas 2019). Talousosaamisen edistämisessä informaation jakamisen rinnalla tarvitaan yksilön tarpeisiin vastaavaa vuorovaikutuksellista tukea (Silinskas ym. 2023; Sherraden & Huang 2019). Tutkimuksemme osoittaa ihmisen oman muutoshalun ja siihen vastaavan, dialogissa toteutuvan tuen merkityksen emansipaatiassa.

Tutkimuksessa käyttämämme Houstonin kriittiseen realismiin pohjautuva muutosmalliteoria (Houston 2022, 5–6) voi hyödyttää sosiaalityötä pureutuessaan empiriaa syvemmälle asiakkaan elämäntilanteita ylläpitäviin mekanismeihin. Sosiaalityössä teoreettinen lähestymistapa tarvitsee tu-

ekseen muita menetelmiä, kuten tutkimuksessa soveltamaamme Paolo Freiren kriittiseen pedagogiaan pohjautuvaa ajattelua. Taloudellisen tuen jäsenitys transformaatiomallin keinoin laajentaa käsitystä talousneuvonnan ja -ohjauksen tarpeista ja niihin vastaamisesta.

Talouso Ongelmien hoidon edellytys on, että ne ymmärretään merkityksellisiksi, laajasti elämään vaikuttaviksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioissa tarvitaan lisää koulutusta talouso Ongelmien tunnistamiseksi. Taloudellisen tuen tarpeen kannalta keskeisten toimijoiden tulee tuntea toistensa toimintaa nykyistä paremmin tunnistaakseen talousvaikeuksien merkityksen asiakkaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osana ja osatakseen ohjata asiakasta oikeisiin palveluihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden olisi tärkeä suunnata kehittämistyötä aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön kehittämiseen saavutettavaksi, moniammatilliseksi palveluksi.

Kun luovutaan ongelmakeskeisyydestä, ajattelu voidaan kohdistaa asiakkaan talousvaikeuksia ylläpitävien juurisyiden tunnistamiseen ja talousvaikeuksiin kokonaisvaltaisesti vaikuttavien työtapojen kehittämiseen. Tämä ei tarkoita, että talousvaikeuksiin joutuneen ihmisen ongelmat ohitetaan tai niiden väitteen poistuvan ajattelutapaa muuttamalla. Olennaista

on kohdata asiakas vastavuoroisessa dialogissa sekä kuunnella häntä huolellisesti ja tukea konkreettisesti.

Suomalaiseen aikuiskasvatuksen keskusteluun tuomamme, freireläistä ajattelua hyödyntävän muu-
tostyön mallin avulla pyritään taloudelliseen emansipaatioon herättelemällä asiakkaan tiedostavaa talousajattelua. Asiakkaan taloudellisen tilanteen tarkasteluun lähtökohta on ymmärrys sosiaalityötä yhteiskunnallisen identiteetin muokkaajana ja emansipaation välineenä (Hannula 2001, 67–68.)

Taloudellinen hyvinvointivaje ilmenee erilaisin tavoin, ja eri tapojen tunnistaminen on taloussosiaalityön keskeinen tehtävä. Työntekijän osaaminen on tässä avainasemassa. Työntekijöiden ja asiakkaiden välistä tasa-arvoa edistävillä ajattelutavoilla on oleellinen merkitys pyrittäessä taloudelliseen itsenäisyyteen. Pyrkinessään tukemaan asiakasta talouskäyttämisen muutokseen työntekijä hyötyy freireläisen tiedostavan ajattelun näkökulmasta. Mallia kehitettäessä dialoginen työote ja asiakkaan tukeminen


itsenäiseen ajatteluun tulee ymmärtää keskeiseksi taloudellista hyvinvointia edistäväksi tekijäksi. Työ-
otteen tulee ohjata kaikkia talousvaikeuksien parissa työskenteleviä, sillä muutos on mahdollinen vain toimivassa, moniammatillisessa vuorovaikutuksessa.



KIRSI NIUKKO

FM, YTM, sosiaalityöntekijä
projektitutkija


Jyväskylän yliopisto (2022)

 <https://orcid.org/0009-0008-2621-5946>



KATRI VIITASALO

YTT, sosiaalityön yliopistonlehtori
valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0001-9216-2506>

¹ Emansipaatio tarkoittaa vapautumista holhouksesta tai eriarvoisuudesta. Sen tavoite on tasa-arvo (Tieteen termipankki, <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:emansipaatio>)

² Houston 2022: Transformative change. step 1: understanding the reality of ‘presence’, Step 2: noticing what is ‘absent’ in ‘presence’, Step 3: connecting ‘absence’ with ‘emergence’. Step 4: committing to ‘absent’ ‘absence’. Step 5: understanding the causal factors perpetuating ‘absence’. Step 6: enacting transformative change to absent absence

LÄHTEET

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>

Bhaskar, R. (1978). *A Realist Theory of Science*. Brighton: Harvester.

Freire, P. (1968). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: The Continuum International Publishing Group Inc.

Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Suom. J. Kuortti & T. Tomperi T. Tampere: Vastapaino.

Hannula, A. (2000). *Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa: systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167. <http://hdl.handle.net/10138/19830>

Hannula, A. (2001). Paulo Freire – kritiikin ja toivon pedagogi. *Niin & Näin*, 2/2001, 71. <https://netn.fi/wp-content/uploads/2012/06/netn012-19.pdf>

Hong N. & del Busto C. T. (2018). Collaboration, scaffolding, and Successive Approximations: A Developmental Science Approach to Training in Clinical Psychology 2019. *American Psychological Association* 2020, 14(3), 228–234. <https://doi.org/10.1037/tep0000260>

Houston, S. (2001). Beyond social constructionism: Critical realism and social work. *British Journal of Social Work*, 31(6), 845–861. Oxford: Oxford University Press. <https://www.jstor.org/stable/23716466>

Houston, S. (2022). Dialectical critical realism, transformative change, and social work. *Critical and Radical Social Work*, 11(1), 27–41. <https://doi.org/10.1332/204986021X16455451510551>

- Houston, S. & Swords C. (2022). Critical realism, mimetic theory, and social work. *Journal of Social Work*, 22(2), 345–363. <https://doi.org/10.1177/1468017321100880>
- Hyttinen, L. (2005). Palveluohjauksen vaikuttavuutta määrittämässä. Teoksessa M. Satka, A. Pohjola & M. Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. SoPhi | Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 83–102.
- Juhila, K. (2008). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa K. Juhila & A. Jokinen (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 48–81.
- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Rajjas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O.-P. & Buturak, G. (2023). Suomalaisten talousoosaaminen tarkastelussa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 3/2023, 284–305.
- Kekkonen, H. (2001). Paolo Freire mielessäni. *Niin & Näin*, 2/2001, 71. <https://netn.fi/artikkelit/paolo-freire-mielessani>
- Kimball, C. N. & Turner, S. (2018). Nurturing the Apprentice: An Immersion Training in Qualitative Research. *Qualitative Psychology* 2018. *American Psychological Association*, 5(2), 290–299. <https://doi.org/10.1037/qap0000105>
- Kuula, A. (2015 [2006]). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kuusela, P. (2006). Kriittisen realismin keskeisiä käsitteitä. Teoksessa P. Kuusela P & V. Niiranen (toim.) *Realismin haaste sosiaalityeteissä*. Tampere: Unipress, 219–225.
- Ranta, M., & Salmela-Aro, K. (2018). Subjective financial situation and financial capability of young adults in Finland. *International Journal of Behavioral Development*, 42(6), 525–534.
- Scanlon, E. & Sanders, C. K. (2017). Financial Capability and Asset Building: A Transformational Practice. *Framework*, 18(2), 543–562. <https://doi.org/10.18060/21245>
- Sherraden, M. (2010). *Financial Capability: What is It, and How Can It Be Created?* CSD Working Papers No. 10–17. Center for Social Development. Washington University in St. Louis. <https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi>
- Sherraden, M. S. & Huang J. (2019). *Financial Social Work*. <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-923>
- Silinskas, G. & Kikas, E. (2019). Parental involvement in math homework: links to children's performance and motivation. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 63, 17–37. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1324901>
- Silinskas, G., Ahonen, A. K. & Wilska, T. (2023). School and family environments promote adolescents' financial confidence: Indirect paths to financial literacy skills in Finnish PISA 2018. *Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 593–618. <https://doi.org/10.1111/joca.12513>
- Stiles, W. B., Gabalda, I. & Caro, R. E. (2016). Exceeding the Therapeutic Zone of Proximal Development as a Clinical Error. *American Psychological Association*, 53(3), 268–272. <https://doi.org/10.1037/pst0000061>
- Taloudellinen toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus –hanke (TASOS). Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. (6.1.2023) <https://www.chydenius.fi/fi/sosiaalityetet/tutkimus/tasos-taloudellinen-toimintakyky-ja-sosiaalinen-osallisuus-hanke>
- Tlapek, S. M., Knott L.H. & Voth Schrag R (2022). A Process to Identify and Address Barriers to Providing Financial Capability Programming to Survivors of Intimate Partner Violence. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 103(l) 65–77. <https://doi.org/10.1177/10443894211031484>
- Tomperi, T. (2001) Paolo Freire ja kriittinen pedagogiikka. *Niin & Näin*, 2/2001, 62. <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/net012-17.pdf>
- Trygget, S. (2012). Embedded counselling in advisory work with clients in debt. *Journal of Social Work Practice*, 26(2), 1–14. <https://doi.org/10.1080/02650533.2011.610594>
- Viitasalo, K. (2018). *Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 606. Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7340-7>
- Viitasalo, K. (2019). Mistä taloussosiaalityössä on kyse. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.) *Avauksia taloussosiaalityöstä*, 8–15. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7780-1>
- Viitasalo, K. E. (2021). Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R. & Turtiainen, K. (toim.) *Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 218–230.
- Viitasalo, K., Kaitsaari, T., Kaittila, A., Moisio, M. & Hakovirta, M. (2023). Promoting financial capability within the field of social work practice among families with children: A systematic review. *European Journal of Social Work*, 505–518. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2236326>
- Wass, R. (2014). *Sharpening a tool for teaching: the zone of proximal development*. New Zealand: Routledge. <https://doi.org/10.1080/13562517.2014.901958>